

Vesolje se neprestano spreminja. Nič ni stalnega, vse se razvija, vse se s časom spreminja. Čas je eden temeljnih sestavin bivanja snovi. Druga sestavina je prostor. Čas in prostor sta neločljivo med seboj povezana. Brez njiju si težko predstavljamo vesolje in življenje.

Poznamo različne enote za merjenje časa. Osnovna enota v fiziki je sekunda, v astronomiji dan. Ena enota med njimi je tudi teden – čas sedmih dni v mesecu (sedmica). V astronomskem (koledarskem) smislu ni niti preveč posrečeno izbrana enota, vendar jo splošno uporabljamo in si ne moremo predstavljati urejenega življenja in delovanja brez urejenih zaporednih dnevov v tednu. Spregovorimo o realnih imenih dni v tednu pri nas, brez navedbe imen božanstev iz mitologije. Nekaj že veste, vsega pa ne.

IMENA DNEVOV V TEDNU

Za splošno izobrazbo.

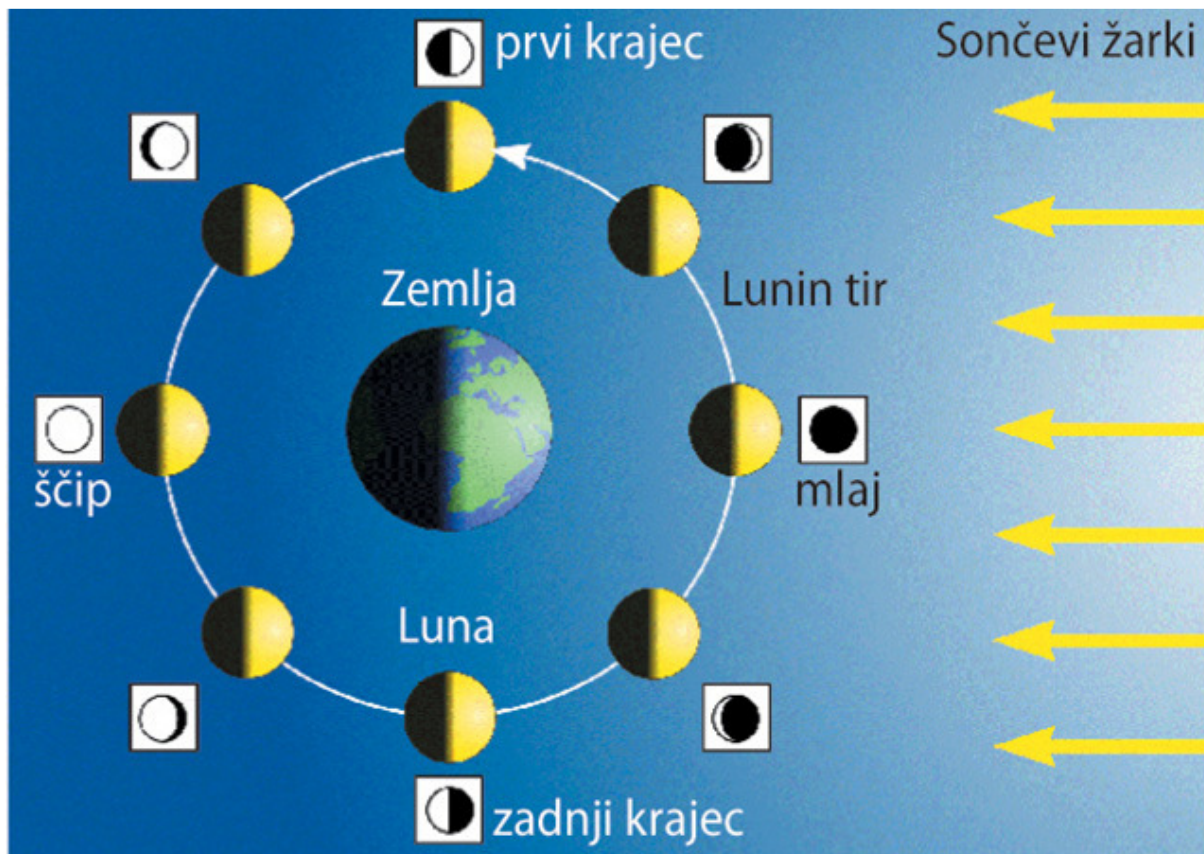
Najpomembnejša lastnost časa je njegova neobrnjivost. Kakor reka, ki ni vedno ista, čas kar naprej “teče”, se vselej veča. Teče v določeni smeri - od preteklosti do sedanjosti in dalje v prihodnost. Geološka starost Zemlje, zgodovina človeške družbe, vsako posamično človekovo življenje od rojstva do telesnega nehanja je tesno povezano s časom, ki ga urejamo s ponavljajočimi se dogodki in procesi v vesolju, kot so menjavanje dnevov in noči, Luninih men, letnih časov itn.

Enote za čas nam torej posredujejo natančno ponavljajoči se naravni pojavi. Takšni so na primer ponavljajoče se menjavanje dnevov in noči, Luninih men in letnih časov. Ti pojavi so posledica vrtenja Zemlje, kroženja Lune okrog Zemlje in kroženja Zemlje okrog Sonca. S tem dobimo osnovne astronomske časovne enote: dan, mesec in leto, ki so temelj različnih koledarjev.

Sedemdnevni teden kot časovna enota je nastal v starodavni Mezopotamiji. Od tam so ga privzeli Židje, nato Grki in Rimljani, od Rimljanov pa narodi zahodne Evrope, številni narodi arabskega sveta in drugi.

Kot zanimivost naj zapišemo, da je teden razmeroma neprikladna oziroma celo ponesrečena časovna enota, saj ni izmerljiva niti s trajanjem meseca niti s trajanjem leta. V koledarjih, osnovanih na spremembah Luninih men, ima še nekakšen pomen kot približno četrtnina meseca (čas trajanja ene Lunine mene), v koledarjih, osnovanih na gibanju Sonca, pa izgublja smisel. Sončev koledar v starem Egiptu na primer sploh ni poznal sedem dnevnega tedna, prav tako tudi ne republikanski koledar francoske revolucije. Toda pustimo to. Teden imamo tu, uporabljamo ga kot časovno enoto, zato naj povemo o njem raje še kakšno zanimivost.

Brez dvoma je nastanek sedemdnevnega tedna kot časovne enote povezan s ponavljajočim se menjavanjem Luninih men, ki se ponavljajo vsakega 29,5 dneva. Če upoštevamo, da okoli mlaja Luna ni vidna približno 1,5 dneva, tedaj traja čas, ko je Luna vidna in lahko opazujemo njene mene, enak ravno 28 dni ali 4 tedne, kar je en (lunski) mesec. Tako torej traja četrtna meseca približno sedem dni. Vsak dan v tednu pa je dobil (pri različnih narodih) svoje ime. Na kratko se bom zadržal le pri slovenskih imenih dni v tednu, kar že poznate.

Prikaz Luninih men (faz); glavne štiri: prvi krajec, ščip ali polna luna, zadnji krajec in mlaj ali prazna luna se zvrstijo v enem lunskem mesecu 29,5 dneva, tako da med dvema sosednjima glavnima menama preteče okoli 7 dni – en teden. Slika je s spleta.

Vsakotedenski praznik ima pri nas ime *nedelja*. To je dan, ko ne delamo (se ne dela, celo prepoved dela). Leta 321 ga je uzakonil rimski cesar Konstantin.

Ponedeljek označuje dan, ki sledi nedelji, je po nedelji (prvi dan tedna). *Torek* je drugi dan po nedelji (drugi dan tedna; beseda je nastala iz rusko - staroslovanske besede vtoroj - drugi; torek je rusko *vtornik*). *Sreda* (tretji dan tedna) je srednji dan v tednu, *četrtek* četrti dan, *petek* pa peti. *Sobota* izhaja iz starožidovske besede sabat (šabat, šabaš, šabes - židovska sobota), kar pomeni

konec dela, odmor, počitek. Nekateri narodi so ga uporabili kot zadnji (šesti) dan v tednu, tako tudi Slovenci.

Če se zanimate za posebno področje astronomije - kronologijo, nauk o merjenju časa, znanstveni panogi, ki omogoča določiti natančne časovne podatke o različnih dogodkih, pojavih in dokumentih v zgodovini človeštva, in posreduje natančne definicije časovnih enot, osnove različnih koledarjev itn., lahko o uvedbi in uporabi tedna kot časovne enote zveste še veliko več.

Tu smo vas želeli samo opozoriti, da imamo Slovenci krasna realna imena za dneve v tednu, ne pa mitološka. Takšna imena za dneve v tednu imajo vsi slovanski jeziki, ne pa drugi, na primer germanski in romanski jeziki. O tem lahko več preberete na spletu.

Kranj, 25. 3. 2016

Marijan Prosen